ANαliZA

časopis za kritično misel

Letnik 1, številka 3-4, december 1997 · ISSN 1408-2969

METAFORA

Danilo Šuster

Metafore, šale in protidejstveniki

Pedagoška fakulteta Univerze v Mariboru

Citiranje: Danilo Šuster, »Metafore, šale in protidejstveniki«, *Analiza: časopis za kritično misel* 1, št. 3-4 (1997): 111–125.

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva 4.0 Mednarodna (CC BY 4.0), https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sl.

Izdajatelj: Društvo za analitično filozofijo in filozofijo znanosti, Ljubljana.

Elektronska različica je bila leta 2026 rekonstruirana iz izvirnih stavnih datotek in preverjena s tiskano izdajo. Številke strani ustrezajo tiskani izdaji; prelomi strani znotraj prispevka se lahko nekoliko razlikujejo.

Danilo Šuster
Pedagoška fakulteta Univerze v Mariboru

METAFORE, ŠALE IN PROTIDEJSTVENIKI*

Značilnosti klasičnega modela pojasnila metafor so presenetljivost in napačnost, ki nastopa v metafori, obstoj posebnega motiva za metaforično povezavo, razlika med dobesednim in prenesenim pomenom v vsaj eni od besed ter poseben učinek povezave. V tem okviru je težko pojasniti, zakaj pravega pomena metafor ne moremo natančno določiti, zato temu pojasnilu oporekajo teoretiki, ki razlagajo metaforo kot fenomen, o katerem moramo razmišljati na ravni jezikovne rabe. V sestavku dokazujem, da dejstvo, da metafor ni mogoče parafrazirati, na katerega se sklicuje predvsem Donald Davidson, ne zadošča za zavrnitev klasičnega modela. Sposobnost razumevanja metafor temelji na sposobnosti dojetja prenesenih pomenov, kar dokazujem tako, da strategije razumevanja metafor, ki jih razlagam z interakcijsko teorijo, primerjam s tolmačenjem šal, ugank in protidejstvenih pogojnikov.
Ključne besede: preneseni pomen, interakcijska teorija metafor, Davidson, semantika, pragmatika, načela interpretacije, šale, protidejstveniki, uganke.

Pojasnilo sposobnosti razumevanja in proizvajanja metaforičnih trditev je še danes izziv za psihologe, filozofe in jezikoslovce. Zamisel o rabi besed v "prenesenem" pomenu, ki nam jo je zapustila antična tradicija, je postala del zdravorazumskega razumevanja metafor. Toda v tem, klasičnem okviru je težko dobro pojasniti, zakaj pravega pomena metafor ne moremo natančno določiti in jih parafrazirati brez spoznavnih izgub. Ideji o prenesenem pomenu zato oporekajo teoretiki, ki razlagajo metaforo kot fenomen, o katerem moramo razmišljati na ravni jezikovne rabe in njenih učinkov. V tem sestavku bom skušal pokazati, da dejstvo, da pomena metafor ni mogoče natančno določiti, ne zadošča za zavrnitev klasičnega modela.

Razmišljanje o metaforah išče rod, v katerega sodi metafora, v različnih skupinah - *retorični* (skupaj z metonimijo, sinekdoho, prispodobo ...), *pragmatski* (fenomen, ki ga je razumeti na ravni jezikovne rabe, tako kot šale, obljube ali laži), *spoznavni* (skupaj z analogijami in modeli). V tej razpravi bom skušal posebnost

** Predelena in razširjena verzija prispevka, predstavljenega v Mariboru, dne 26. 3. 1997, na okrogli mizi ob knjigi Božidarja Kanteta: *Metafora in kontekst*, Ljubljana: Jutro, 1996. Zahvaljujem se avtorju knjige za kritične pripombe ob prvi verziji tega članka.

metafor poiskati z njeno vključitvijo v *interpretativno* skupino, skupaj s šalami, ugankami in protidejstvenimi pogojniki. Zagovarjal bom stališče, da sposobnost tolmačenja in razumevanja metafor temelji na sposobnosti dojetja prenesenih pomenov določenih izrazov, natanko tako, kot to trdi tradicija. Na koncu bom opozoril, da je morda mogoče nepropozicionalno, predstavno razsežnost metafor uskladiti z njihovo spoznavno vrednostjo tako, da upoštevamo dognanja psihologov o posebni, prostorski inteligenci.

Kot sodobni, pojmovni in terminološki standard razmišljanja o metafori bom privzel Blackovo razdelavo Richardsove interakcijske teorije. Vzemimo enostavno metaforo oblike "*S* je *P*", v kateri je predikat *P* "žarišče" metafore, tisti izraz, ki je rabljen metaforično, v ostalem delu stavka, okvirju, pa besede ohranjajo svoj običajni pomen. Tako je v enostavni (in danes že mrtvi) metafori "svetloba potuje" žarišče predikat "potovati", ki ga je ustvarjalec razumel v prenesenem pomenu. V vsaki metafori nastopa *glavna* tema - tisto, o čemer metafora "je" (svetloba in način njenega širjenja) in *pomožna* tema (običajen pojem potovanja, ki zajema krogle, kočije in druga fizikalna telesa). Jasno je tudi, da nobena teorija ne more zajeti vsega, kar dandanes šteje kot metaforičen izraz, še najmanj tistega, kar nastopa v moderni poeziji.[1] Zato se bom v besedilu omejil na tisto, kar naj bi večina prepoznala kot dobre, delujoče in nepoetske metafore.

Klasični model

V okviru grško-rimske filozofske in retorične tradicije sodi metafora med trope ("obrate" pomena), ki so značilnost figurativnega jezika - gre za velik okras govora, ki nam omogoči, da nekaj vidimo, pravi Ciceron (*De Oratore*, III, 155). V metafori nastopa presenetljiva povezava besed, ki je na dobesedni ravni očitno napačna, vendar obstaja tudi skriti, "obrnjeni" pomen in pa nekaj, kar motivira prav takšno povezavo - za tradicijo je to podobnost (pri Ciceronu in Quintillianu je metafora le skrajšana primera). Ustvarjalec metafore želi doseči nek poseben učinek - najbolj je poudarjena slikovitost, "postavljanje stvari pred oči" (Aristotel, Ret. III. 11. 1411b, 1959: 405) in z njo povezano posebno atmosfero, sugestivnost, napetost ... Vendar je Aristotel cenil tudi spoznavno moč metafor - učenje in spoznavanje podobnega med oddaljenim (Aristotel, Ret. III. 10. 1410b, 1959: 405),[2] ugodje ob lastni rešitvi uganke, ki jo zastavlja metafora, saj le-ta tipično deluje kot entimem - struktura, ki jo mora interpret sam dopolniti do "pravega" sporočila.

Najbolj enostavna realizacija *klasičnega* modela je substitucijska teorija. Po takšni teoriji je metafora vedno dobesedno napačna, preneseni pomen pa je natančno določljiv, saj gre za dekorativno nadomestitev ene besede z drugo. Motiv za povezavo je podobnost, učinek pa je neka slika in impresija. Vzemimo metaforo "noč z bleščečimi očmi" (SSKJ III, str. 356, geslo "oko"). Rešitev metaforične uganke,

[1] V pesmi Jon T. Šalamuna, recimo, beremo: Kako zahaja sonce? kot sneg
Je to še metafora, primera, prispodoba, slika ali zgolj humorno izigravanje bralčevih komparacijskih pričakovanj, ki navsezadnje bere poezijo in zato pričakuje, da bo izvedel, da je življenje ječa in čas v nji rabelj hudi, ne pa, da ima pesnik težave z dohodki in roki za oddajo rokopisov?

[2] "... for when Homer calls old age stubble he teaches and informs us through the genus, for both have lost their bloom."

beseda, ki je nadomeščena, so "zvezde", do katerih pridemo tako, da poiščemo t.im. "skupni tretji", tisto, kar je v noči podobno očem, motiv za to zvezo pa je podobnost, bleščava enih in drugih.

Kot opozarja vrsta teoretikov, takšno enostavno pojasnilo deluje le v primeru okrasnih in enostavno zamenljivih metafor. Metafora ni vedno dobesedno napačna ("beseda ni konj", pravi ljudska modrost), včasih je opozorilo na metaforično zvezo lahko tudi neka trivialnost, ki zahteva posebno tolmačenje. In motiv za zvezo ni vedno neka podobnost, ki jo mora interpret poznati že od prej in s katero "izračuna" pravi pomen. Vzemimo naslednjo "močno" metaforo:

Filozofija je razmišljanje, ki uporablja časovno lupo. V njem razstavljamo, opisujemo in ocenjujemo premike, ki jih običajno delamo z veliko hitrostjo.[3]

To metaforo lahko razumemo tudi, če ne vemo veliko o filozofiji in zato ne poznamo nobene predhodne podobnosti med filozofiranjem in upočasnjenimi filmskimi posnetki. Prav tako bomo težko določili "pravi" pomen, ki naj bi ga označeval izraz "časovna lupa". Praviloma preneseni pomen ni neka enostavno določljiva funkcija dobesednega in metafor ni mogoče enostavno parafazirati. Podobnost ni edini mehanizem, ki deluje v ozadju metaforične zveze, in metafore lahko dajo novo spoznanje, ne pa vedno in samo podob, ki vzbujajo ugodje. V našem primeru bomo kot motiv za metaforo razbrali zvezo med sistemom dejstev in asociacij, povezanih s pomožno temo (način, na katerega s kamero snemamo gibanje ali spremembo), ki nastopa v žarišču ("časovna lupa"), in značilnostmi osnovne teme (posebnost filozofskega razmišljanja). Zaradi medsebojnega delovanja obeh tem na eni strani razberemo kompleks trditev: (i) kamera snema gibanje; (ii) navadni posnetki gibanja so takšni, da je za naše oko s kamero posneto gibanje časovno zvest posnetek realnega gibanja; (iii) upočasnjeni posnetki gibanja razkrijejo tisto, kar nam je bilo v realnem gibanju skrito; (iv) z uporabo časovne lupe lahko razstavljamo, opisujemo in ocenjujemo premike, ki se običajno dogajajo pri veliki hitrosti. Ta kompleks preslikamo v osnovno temo in tako morda dobimo: (i) filozofija je refleksija o razmišljanju; (ii) običajno razmišljanje o razmišljanju je "hitro" in "nezavedno", takšno kot vsakdanje razmišljanje o kateremkoli drugem predmetu; (iii) filozofsko razmišljanje razkrije tisto, kar je vsakdanjemu razmišljanju skrito; (iv) v filozofskem razmišljanju razstavljamo, opisujemo in ocenjujemo premike v razmišljanju, ki se jih običajno ne zavedamo.

Namesto mehansko izračunljivega "skupnega tretjega" kot osnove za podobnost nastopa metaforično vzporejenje obeh tem, sistem podobnosti in razlik, v katerem osnovno temo "uzremo" skozi pomožno. "Ustvarjalec metaforične izjave izbira, poudarja, zabriše in organizira poteze osnovne teme na tak način, da nanjo aplicira izjave, ki so izomorfne členom implikacijskega kompleksa pomožne teme," pravi Black (Black, 1979: 29). Pri tem ni enega samega tipa odnosov med členi glavne in pomožne teme, lahko gre za identiteto, razširitve pomena, podobnosti, analogije, ali pa izhodiščna metafora porodi nove, podrejene zveze. V iskanju in izbiranju lastnosti pomožne teme nas vodi osnovna tema; ko smo implikacije naš-

[3] "Philosophy is thinking in slow motion. It breaks down, describes and assesses moves we ordinarily make at great speed." (Campbell J.)

li, prek njih zgradimo vzporedno serijo v osnovni temi, ki jo s tem uzremo v novi perspektivi in tako lahko izvemo nekaj, česar prej nismo vedeli.

V tej kritiki substitucijske teorije sem že predstavil osnovne poteze *interakcijske* teorije. V metafori je navzoča "stereoskopska" vizija, v kateri glavno temo hkrati opazujemo iz dveh gledišč - gledišča pred metaforično spremembo in po njej. Z vzajemnim delovanjem obeh tem pride do njune spremembe in na preseku dveh perspektiv nastane nov pomen, ki ga interpret pripiše besedam v žarišču metafore. Dobesedno metafora trdi "*S* je *P*", ko pa najdemo pravo interpretacijo, ne gre več za prediciranje predikata *P* subjektu *S*, ampak za množico implicitnih predikacij o glavni temi, ki jo "zastopa" *S*. Te implicirane trditve so lahko resnične ali napačne (kdor meni, da je filozofsko razmišljanje podobno religioznemu, bo obravnavano metaforo zavrnil).

Nekonsistenca

Interakcijska teorija metafor ostaja *klasična* teorija, saj pozna ločnico med pravim in prenesenim pomenom. Toda kritika enostavne, substitucijske teorije metafore nam razkrije neko napetost in možnost nekonsistence v klasičnem modelu metafore. V jedru kritike je teza, da se metafor ne da parafrazirati, ne da se poiskati enostavnega nadomestila za metaforično rabljeni izraz. Black tako poudarja, da se v osnovno temo preslikajo tudi sugestije, vrednotenja, poseben ambient in atmosfera, ki se jih zaradi specifične dvoumnosti metafor ne da strogo predicirati. Parafraza zanj vedno zgreši in pove preveč in z napačnim poudarkom, ekspliciranje metafore mu pomeni celo oslabitev njene kognitivne vrednosti (Black 1955: 293).

Mislim, da je zagovornik klasičnega modela, ki sprejema kritiko substitucijske teorije, zavezan naslednjim trem tezam:

(1) V metafori ima vsaj en izraz dva pomena, dobesedni in preneseni, zato ima tudi metaforična trditev kot celota dva pomena.

(2) Pravega pomena metafor ni mogoče natančno določiti in jih parafrazirati brez izgub.

(3) Pomen (trditve) je nekaj, kar interpret razume in vé, to védenje pa nastopa v obliki kognitivne vsebine, ki jo je mogoče propozicionalno eksplicirati.

Prva teza je osrednji del klasičnega modela. Druga teza izhaja iz kritike enostavnih realizacij klasičnega modela - substitucijske in, recimo, komparacijske teorije metafore, po kateri naj bi bil skriti pomen metafore "*S* je *P*" kar dobesedni pomen primere "*S* je kot *P*". Na tretjo tezo pa bomo v takšni ali drugačni obliki naleteli v vsaki plavzibilni teoriji pomena. Toda ta trojica ne more biti hkrati resnična.

Substitucijska teorija sprejema (1) in (3), zavrača pa (2). Vrsta teoretikov, predvsem tistih, ki menijo, da je metafora fenomen, o katerem moramo razmišljati na ravni pragmatike (Searle, Schiffer), zavrača (1). Največ odmeva pa je imela Davidsonova kritika semantičnih interpretacij metafor (Davidson 1978, 1985).[4]

[4] *Primerjaj* poglobljeno Kantetovo razpravo o vlogi teorije metafore v okviru Davidsonove filozofije jezika (Kante, 1996: 37-61).

Tudi Davidson sprejema (2) in (3) in zato zanika (1). Pravi celo, da je teorija, po kateri ima metafora neko posebno kognitivno vsebino, velika *laž* (Davidson, 1985: 339). V metafori ni nobenega skritega sporočila, ki ga mora interpret zagrabiti, če želi metaforo razumeti. Metafora nima prenesenega pomena, besede ne povedo ničesar onstran svojega dobesednega pomena. Če bi tak pomen bil, potem bi metaforo lahko parafrazirali in tako izrazili dejstvo, ki ga metafora izraža, to pa ni mogoče. Metafora za Davidsona deluje kot primera - obe imata samo dobesedni pomen. Če se vsi strinjajo, da besede v primeri ne rabijo prenesenega pomena za svoje delovanje, zakaj bi ga potem potrebovale v metafori? V metafori in primeri nastopa ločnica med tem, kar pravita dobesedno, in tem, kar je avtor s temi besedami *menil* in *nameraval* doseči. Ker so si vse stvari na svetu v nečem podobne, je primera "*S* je kot *P*" vedno resnična, njej ustrezna metafora "*S* je *P*" pa je napačna.

Kako deluje metafora?

Black je na Davidsonovo kritiko odgovoril, da Davidson sam pristane v enostavni in preseženi komparacijski teoriji, po kateri metafora zgolj usmerja pozornost na neko podobnost (Black, 1978: 189). Ta odgovor pa se mi zdi prekratek, saj za Davidsona metafora "*S* je *P*" nikakor ne *pomeni* isto kot primera "*S* je kot *P*", saj je primera vedno (dobesedno) resnična, metafora pa vedno (dobesedno) napačna. Na ravni tistega, kar storita, da vidimo, sta morda lahko enakovredni, kajti tisto, kar besede delajo s svojim dobesednim pomenom v resnični primeri, delajo tudi v ustrezni napačni metafori. Toda to ne izključuje razlik v kaki drugi, pragmatski dimenziji. Recimo v tisti, ki zadeva kognitivno pot do tega, kar storita, da opazimo. Ne vidim razloga, zakaj Davidson ne bi sprejel običajnih utemeljitev razlike, recimo Aristotelove, da je primera manj *ugodna*, ker je daljša in ker "ne pravi, to *je*, zaradi česar je duh niti ne pregleduje (entimemi, ki dajo hitro informacijo, so ostroumni)" (Aristotel, Ret. III.3.1410b, 1959: 397).

Razlika med metaforami in primerami pa se mi zdi manjša, kot pa mislijo Aristotel, Black in vrsta drugih teoretikov. Tisti, ki povzdigujejo metafore na račun primer, imajo najbrž v mislih razliko, podobno tisti, ki jo ugotavlja Clint Eastwood kot razliko med umetniškimi in ne-umetniškimi filmi: "Pravi, prvorazredni umetniški film je tisti, pri katerem moraš pustiti ljudem, da mislijo, pri drugorazrednem pa jim sproti vse razložiš." Tako naj bi ljudje pri metafori mislili sami, pri primeri pa naj bi bilo "vse razloženo". Toda razlika med, recimo, metaforo "življenje *je* ura, na kateri gredo kazalci hitreje popoldan kot pa dopoldan" in primero "življenje *je kot* ura, na kateri gredo kazalci hitreje popoldan kot pa dopoldan" se mi zdi minimalna. Tudi primera je lahko figurativna in napačna. V tem primeru gre za *prispodobo* ("simile") ali nedobesedno primerjavo, ki deluje enako presenetljivo kot metafora.

Kljub temu pa se mi zdi Davidsonovo stališče pomanjkljivo in neprepričljivo. Kot enega od razlogov, zaradi katerih teorija metafore ni predmet teorija pomena, ampak zadeva predvsem rabo jezika, navaja Davidson tudi odnos med zvezo, ki je postala mrtva metafora, del slovarja, in to isto zvezo, ko je še delovala kot živa

metafora. Vzemimo, recimo, sodobno frazo “interesna sfera”, ki je, domnevno, sprva delovala kot živa metafora. Tako naj bi imel ustvarjalec metafore pred očmi sfero kot umišljeno kroglo, na kateri so nebesna telesa. Ta slika ali vsebina (“krogla” vplivov), ki naj bi nastopala kot preneseni pomen takrat žive metafore, bi morala postati, če prav razumem Davidsona, dobesedni pomen mrtve metafore. Ampak, ko danes slišimo ta izraz, nam ta ne naslika nobene krogle, ampak le nekaj takega kot “ozemlje, nad katerim ima, uveljavlja določena država gospodarski in politični vpliv”. Iz tega naj bi sledilo, da metafore nimajo prenesenih pomenov.

Ta razlog je neprepričljiv, saj predpostavlja, da je “pomen” žive metafore samo neka slika, podoba, ki nima kognitivne vsebine. Toda to je nekaj, kar mora Davidson šele dokazati in ne sme predpostaviti kot že dokazano dejstvo. Pa recimo, da v metafori res ni prenesenega pomena in posebnih kognitivnih vsebin, toda kako potem metafora deluje, kako doseže svoj učinek? In kaj nam Davidson sploh pove o učinku metafor? Metafora stori, da nekaj opazimo, da vidimo eno stvar kot drugo, prišepetava ali navdihuje nek vpogled, toda tisto, kar opazimo, ni propozicionalno po svoji naravi, pravi Davidson (Davidson, 1985: 340). Zdi se, da v svoji kritiki skritih sporočil Davidson zaide v skrajnost “prispodobarstva” - če metafora nima nobene kognitivne vsebine, potem ji preostane zgolj slikovitost, okras, ambient ... Toda že primer metafore o filozofiji kot časovni lupi kaže, da metafora lahko prinaša novo informacijo in odkriva posebnosti filozofskega razmišljanja, ki jih lahko sprejmemo ali zavrnemo, tako kot katerokoli drugo trditev, ki ima neko spoznavno vsebino.

Na nekaterih mestih se tudi Davidson zave, da v metafori nastopa tudi nekakšna kognitivna vsebina. Metafora nas vodi k temu, da opazimo tisto, kar bi drugače ne bilo opaženo, in te vizije, misli in občutki, analogije in podobnosti, ki jih metafora navdihuje, so lahko resnične ali neresnične. Ko enkrat razumemo metaforo, potem tisto, kar smo doumeli, lahko imenujemo metaforična resnica (pomen), toda ta pomen naj ne bi bil *v* metafori. Napaka naj bi bila, da se oprijemamo vsebin misli, ki jih *izziva* metafora, in beremo te vsebine v metafori sami. Tisto, kar nam daje parafraza, sodi v sfero učinkov, gre za priklic tistega, na kar nas metafora opozarja, ne pa za izrekanje prenesenega pomena. Toda Davidson ne daje nobenega pojasnila, kako metafora sploh deluje in kako doseže svoje kognitivne učinke. Vse, kar nam ponuja, je nekaj sugestivnih asociacij o sanjah in pripovedovanju šal in laži.

Šale in protidejstveniki

Kaj naj si mislimo o Davidsonovi tezi, da metafora sodi v okvir domišljijske uporabe besed in stavkov, zato je ustvarjanje metafor mogoče primerjati s pripovedovanjem laži ali s pripovedovanjem šal? Šala stori, da upoštevamo neko dejstvo, vendar ne tako, da izraža neko skrito sporočilo, neko propozicijo, ki jo lahko interpret na novo formulira v preprosti prozi, pravi Davidson. Recimo, da je to res. Ampak to nam ne pove ničesar o tem, kako deluje šala, še manj seveda, kako deluje metafora. Psihoanalitične aluzije - “metafora je sanjsko del jezika” (Davidson 1985: 326) - nam tu ne pomagajo prav dosti.

V čem bi lahko bila podobnost med šalo in metaforo? Metafore prepoznamo kot povezave, ki kršijo pravila semantične združljivosti, kot nekaj, kar je dobesedno napačno, nekoherentno, morda samo banalno, nesmiselno, kot nepričakovan trk pomenov, ki pa vendar ima neko smiselno razrešitev. Zato si moramo ogledati *splošne* strategije tolmačenj in osmišljevanj besednih zvez, stavkov in drugih zaokroženih jezikovnih enot, ki so dobesedno napačne, nepričakovane, ki nasprotujejo našemu védenju o svetu, vendar so takšne, da jih interpret razbere kot smiselne in informativne.

Vzemimo najprej zares Davidsonove opazke, da metafora deluje kot šala, in si oglejmo, kako delujejo šale. Za zgled pa bom vzel naslednji dve šali:

Pri zdravniku. - Doktor, po nesreči sem požrl uro! - Vas hudo boli?
- Samo, kadar jo navijam.

Razgovor ob poobedku. - Vsi v moji družini se zgražajo, ker imam tako rad palačinke. - Ampak zakaj le? Veliko ljudi ima rado palačinke. Tudi jaz sem med njimi. - Kaj res? Potem pa bi si morda želeli ogledati mojo zbirko! Imam jih že več kot sedemsto.

V pojasnilu narave šal se bom oprl na teorijo Noëla Carrolla (Carroll, 1991), po kateri v šali naletimo na uganko, ki ima neko poanto, ta pa sproži mehanizem iskanja najboljše interpretacije. Interpretacija, ki izzove rekonstrukcijo predhodnega razumevanja povedanega, je najboljša z vidika poante, kot osmislitev nepričakovanega, včasih nesmiselnega zasuka, ni pa razumna, saj v njej lahko kršimo vse norme (logične, spoznavne, moralne, zdravorazumske ...). Recimo - dojetje prve šale zahteva, da prepoznamo frazo “boli, samo kadar” kot frazo iz običajnih zdravniških kontekstov (“roka me boli, samo kadar pišem”) in jo vstavimo v kontekst bolečin zaradi ure v želodcu. Seveda je takšno navijanje nemogoče, smeh pa izvira v nenadni psihološki spremembi, ki jo izzove pojmovni trk dveh sicer nezdružljivih področij. Nekaj podobnega velja za drugo šalo (“imeti rad” kot imeti rad svojo zbirko značk ali kot imeti rad solato).

Carroll predlaga naslednjo oznako šal. (i) Šala je strukturiran pripovedni diskurz, ki ima obliko uganke ali kratke pripovedi; (ii) zaključi se s presenetljivo poanto, ki je nekakšna uganka, ki jo mora poslušalec razrešiti; (iii) šala je intencionalna tvorba, s katero želi pripovedovalec izzvati določen učinek - dojetje šale s posebno interpretacijo poante; (iv) interpretacija zahteva, da poslušalec prepozna neko “napako” (nekaj neverjetnega; inkongruenco; pojmovni premik; nesklad glede na normalo), če naj sploh deluje; (v) poslušalec mora poiskati natanko določeno interpretacijo, ki osmisli poanto in jo po modelu najboljše razlage poveže z ostalimi podrobnostmi; (vi) v interpretaciji so dovoljena vsa sredstva, v njej iščemo optimalnost, ne pa racionalnosti. Ljudje so pripravljeni uporabiti katerokoli hevristiko, samo da bi rešili uganko, naredili poanto za smiselno in združljivo z ostalimi deli šale. V intepretaciji zato ni omejitev, ki jih postavlja običajna pojmovna shema, ne zahteva se konsistenca, kršijo se norme relevantnosti, v njej lahko nastopajo paradoksi, kategorialne napake, pretiravanja, transgresije norm obnašanja; (vii) napetost med racionalnim in optimalnim, med konvencionalno zdravorazumsko shemo in najbolj enostavno, privlačno, kognitivno optimalno rešitvijo je izvor smešnosti in uživanja v šalah (Carroll, 1991: str. 293).

Čeprav bi teorija morda potrebovala dopolnitve, pa je očitno, da v razumevanju šal nastopi za interpreta v dojetju šale neka kognitivna vsebina, ki razreši uganko in uskladi vse njene dele. V pojasnilu delovanja šal lahko nastopajo posebne, semantične operacije, ki jih mora izvesti interpret, tako da se nam skrito sporočilo šal lahko vrne ne le v opisovanju učinkov šale, ampak tudi v opisu mehanizma delovanja šal. To res ne velja za vse šale, saj šale izkoriščajo vse semantične in pragmatske mehanizme, toda moja teza bo, da *metafore* dosežejo svoj učinek tako, da interpret spremeni pomen določenim izrazom. To tezo bom podprl še z analizo delovanja protidejstvenikov.

Protidejstveniki so pogojniki oblike "Če bi bilo res, da *A*, potem bi bilo res, da *B*", kjer je propozicija *A* dobesedno napačna. Ko v Shawovi drami junakinja pravi: "Če ti ne bi bilo ime Ernest, te ne bi ljubila," potem je prepričana, da njenemu izbrancu *je* ime Ernest, pa kljub temu izreka neko smiselno trditev. Kako je to mogoče? Vozlišče sodobnih razprav o tolmačenju pogojnikov je danes naslednji Ramseyev razmislek:

Kadar dve osebi razpravljata o vprašanju, "če *p* ali tedaj *q*?", pri čemer sta oba v dvomih glede *p*, potem hipotetično dodata *p* k zalogi svojega znanja in na tej osnovi presojata o *q*... Lahko bi rekli, da fiksirata stopnjo prepričanja v *q* glede na *p*. (Ramsey, 1978: str. 143)

Tega napotka pri protidejstvenih pogojnikih ne moremo uporabiti neposredno, saj protidejstvenost šibko implicira, da je antecedens napačen, zato ga ne moremo enostavno dodati k sistemu prepričanj, ker bi ta takoj postal nekonsistenten. Sistem prepričanj moramo ustrezno spremeniti tako, da se izognemo nekonsistenci, s tem pa dobimo Ramseyev test za oceno sprejemljivosti pogojnikov: dodaj antecedens k sistemu prepričanj (*K*), spremeni sistem tako, da ohraniš konsistenco in poglej, ali konsekvens sledi iz spremenjenega sistema prepričanj. Propozicijo oblike "Če *A*, potem *B*" sprejmemo kot resnično, če in samo, če po minimalni spremembi, s katero uskladimo *K* s propozicijo *A*, v spremenjeni sistem sodi tudi propozicija *B*.

Junakinja torej doda svojemu sistemu prepričanj propozicijo "tebi ni ime Ernest", naredi ustrezne spremembe (odstrani dejansko prepričanje "tebi *je* ime Ernest"), razmisli o vzročnih zvezah med dogajanji v svetu in svojimi emocionalnimi stanji in potem presodi, ali je propozicija "jaz te ljubim" v tem spremenjenem sistemu še resnična. V semantiki protidejstvenikov je sistem prepričanj v idealizirani obliki predstavljen kot zbirka propozicij. Zaradi primerjav s šalami in metaforami pa bom v tem besedilu predpostavil, da sistem *K* zajema vse, kar vemo o svetu, implicitno in eksplicitno, deskriptivno in normativno, znanja *da* in znanja *kako*, naše običajne moralne norme in intuicije, pravila razsodnosti in norme obnašanja.

Ker protidejstvenik govori o tem, kar je sicer dejansko napačno, pa vendar sporoča neko resnico, ne preseneča, da naletimo v razmišljanjih o metafori včasih kar na trditev, da naj bi vsaka metafora delovala kot nek protidejstvenik (Weiss, 1961: str. 164). Ko pravimo o kralju Richardu, da je lev, potem s tem rečemo: "Če bi kralj Richard bil štirinožna žival, potem bi bil lev, ne pa ovca." Menim, da je tak protidejstvenik lahko v pomoč kot malo širša parafraza, vendar neposredna

razlaga metafor kot protidejstvenikov nima nobene pojasnjevalne moči. Richard bi morda lahko bil lev, toda ali bi Julija lahko bila Sonce? In če ne more biti, kakšen smisel lahko ima protidejstvenik, ki se začne "Če bi Julija bila Sonce ..."? In ali bi življenje lahko bilo ura? Pa vendar dobro razumemo metaforo: "Življenje je ura, na kateri gredo kazalci hitreje popoldan kot pa dopoldan." Protidejstvenik "če bi življenje bilo ura, potem ne bi šlo za natančno uro, ampak za uro, na kateri gredo kazalci hitreje popoldan kot pa dopoldan" nam kot parafraza začetne metafore morda lahko pomaga pri interpretaciji, toda predstavljeni model nam ne pove, kako je lahko tak protidejstvenik resničen. Večina metafor zagreši neko kategorialno napako, zaradi katere je antecedens ustreznega protidejstvenika nemogoč. Tako ne moremo izvesti osnovne operacije v interpretaciji protidejstvenikov - ustrezne spremembe sistema *K*, saj sploh ni načina, kako bi lahko sistem *K* spremenili, tako da bi se skladal z nemogočim antecedensom "metaforičnega" protidejstvenika. Zato še vedno potrebujemo teorijo metafore, ki nam bo dala odgovor, zakaj so takšni protidejstveniki smiselni in v čem se razlikujejo od nesmiselnih pogojnikov tipa "če bi življenje bilo jajce, potem bi šlo za trdo kuhano, ne pa mehko kuhano jajce".

Povezavo med metaforo in protidejstvenikom vidim na ravni strategij razumevanja in interpretacije. Pri metafori in protidejstveniku naleti interpret na trditvi, ki nasprotujeta sistemu *K* - sistemu sprejetih prepričanj in norm. Interpretacija protidejstvenikov zahteva, da spremenimo sistem *K* in ga najbolj razumno uskladimo z dejansko napačnim antecedensom. Ali je takšna sprememba v sistemu *K* nekaj, kar je *učinek* protidejstvene trditev, nekaj, kar protidejstvenik *izzove*, ali pa je ta sprememba *v* protidejstveniku? Čudno vprašanje. Gre za postopek, ki ga mora izvesti interpret protidejstvenika, če naj takšno trditev razume in oceni kot sprejemljivo ali nesprejemljivo. Za zagovornika verifikacijske teorije pomena razumemo protidejstvenik, če razumemo njegove pogoje sprejemljivosti, torej je Ramseyev test že kar semantični pogoj. Sprememba sistema *K* je torej *v* protidejstveniku, saj gre za pogoj njegovega razumevanja. In ali ne velja nekaj podobnega za metafore? Da bi jih lahko razumel, sprejel ali zavrgel, interpret spreminja *pomen* določenim izrazom. To tezo bom skušal utemeljiti s prikazom podobnosti in razlik v interpretaciji metafor, protidejstvenikov, šal in ugank.

Primerjave

Podobnosti in razlike v interpretaciji metafor, protidejstvenikov, šal in ugank bom določal glede na naslednje parametre: začetni nesklad s sistemom *K*, iskanje najboljše intrepretacije, ohranitev sistema *K* v najdeni rešitvi, racionalnost interpretacije ali iskane rešitve in ohranjanje pomena vseh izrazov.

		Meta fora	*Šala*	*Proti dejstvenik*	*Uganka*
1	Začetni nesklad s sistemom K	DA	DA	DA	NE
2	Optimalnost (rešitev uganke)	DA	DA	NE	DA
3	V interpretaciji ohrani sistem K	DA	NE	NE	DA

4	Racionalnost interpretacije	DA	NE	DA	DA
5	Ohranitev pomena	NE	DA/NE	DA	DA

Komentiral bom posamezne vrstice navedene tabele, toda najprej se bom na kratko ustavil ob vrstici, v kateri nastopa uganka. Metafora je imela značaj uganke že za Aristotela, povezavo med šalo in uganko pa omenja Carroll v svoji teoriji šal. Vzemimo naslednji primer:

- Kaj se servira, pa nikdar ne je?
- ?!
- Teniška žoga.

Očitno je, da smo v uganki postavljeni pred nek problem, ki zahteva najbolj ostroumno, optimalno (vrstica (2)) rešitev. Običajno nas vprašanje v uganki presenetí, vendar ga skušamo razumeti kot skladnega s sistemom *K* (vrstica (1)). Velikokrat tudi šala nastopa v obliki uganke in njene presenetljive rešitve, toda takrat gre običajno za vprašanje, ki nas takoj prestavi v "fikcijski" diskurz (tipa - "kaj se zgodi, če križaš slona in odpirač za steklenice"). V rešitvi mora biti ohranjeno vse, kar vemo o svetu (vrstica (3)), obenem pa mora biti racionalna, skladna s sistemom *K* (vrstica (4)). Prav tako mora biti v rešitvi ohranjen pomen vseh besed (vrstica (5)). Kljub temu, da uganke večkrat izkoriščajo razne dvoumnosti, pa nas prave uganke kvečjemu opozarjajo na različne pomene besed in konstrukcij in ne uvajajo novih, prenesenih pomenov. Zgornja uganka ima tudi humoren učinek zaradi pojmovnega trka dveh področij, ki se zgodi ob besedi "servirati" (hrano ali žogo), takšen stik pa je običajen za šalo.

Za šalo, protidejstvenik in metaforo je značilen začeten nesklad s tem, kar vemo o svetu, z običajnim sistemom norm in prepričanj, konverzacijskih pravil in pričakovanj (vrstica (1) v tabeli). V protidejstveniku nastopa dejansko napačni antecedens, šala lahko krši prav vsa načela in norme (logične in moralne), metafore pa so največkrat dobesedno napačne, velikokrat pa gre kar za kategorialne zmote, ki sodijo v sfero metafizično nemogočega ("življenje je ura ..."). Sicer pa tako v šali kot v metafori nastopa neka uganka, nek nepričakovan trk dveh področij, presenetljiv zasuk, ki zahteva najboljšo rešitev (vrstica (2)). To pa ne drži za protidejstvenik, v katerem ne gre za uganko, v kateri bi izbirali med možnimi rešitvami. Bolj gre za nek izračun, podoben postopku iskanja odgovora na aritmetično vprašanje (recimo, kakšna je vsota danih dveh števil). Razlika med metaforo in šalo pa je v tem, da metafora začetno kategorialno zmoto po ustrezni interpretaciji spremeni v nov uvid, ki je lahko novo spoznanje ali pa opozorilo na že znano, pri šali pa je v glavnem vse podrejeno optimalni interpretaciji in smehu, ki ga izzove pojmovni nesklad.

V interpretaciji protidejstvenikov (vrstica (3)) ne ohranjamo sistema *K*, pač pa ga usklajujemo z antecedensom. Vendar pa mora biti sprememba minimalna in racionalna, izogibamo se protislovjem, kršitvi norm ipd. (vrstica (4)). Razumevanje šal seveda predpostavlja kršitev vseh norm, dovoljena so prav vsa sredstva za rešitev začetne uganke. V metafori običajno ohranjamo sistem *K*, saj jo skušamo uskladi-

ti s tem, kar vemo, najlaže tako, da tisto, o čemer govori, razumemo kot sestavni del sistem *K*. V skrajni obliki je to izrazil že Horac (*Ars poetica*), ko pravi, da naj metafora predstavlja relacije, ki so harmonične in resnične, ne pa novosti. To bi pomenilo, da interpretacija temelji predvsem na znanih skupnih značilnostih glavne in pomožne teme. Toda sodobne psihološke raziskave kažejo, da v interpretaciji *dobrih* metafor igrajo ključno vlogo nove, emergentne lastnosti, ki jih pripisujemo osnovni temi in ki nastanejo šele v metafori (Tourangeau, Rips, 1991). Torej, povsem v skladu z interakcijsko teorijo, metaforični pomen šele *nastane* v stereoskopski perspektivi in ni dan vnaprej (kot nek zbir skupnih značilnosti). Zato so metafore (lahko tudi) inovativne in razširjajo sistem *K*. Toda mislim, da gre v tej razširitivi za "konzervativno ekstenzijo", kot bi rekli logiki, ki je podobna drugim načinom pridobivanja novega spoznanja, gre za dodajanje novih informacij, v katerem dobimo nekaj novega s pomočjo starega, ne pa za *spreminjanje* sistema. Če se metafora po interpretaciji ne sklada s sistemom *K*, jo sicer razumemo, vendar je zavržemo kot napačno.

In končno, v interpretaciji protidejstvenikov ohranjamo pomen vseh izrazov (vrstica (5)), saj njihovo racionalno interpretacijo dosežemo z minimalno spremembo sistema *K*. Šale izrabljajo vsa jezikovna sredstva, dvoumnosti, besedne igre, tudi metaforičnost in spreminjanje pomena, recimo:

- Moj šef je res pravi biciklist.
- Kako je to mogoče, ko pa ga še nikdar ga nisem videla na kolesu?
- Ali ne vidiš, kako popušča navzgor in pritiska navzdol?

Osmislitev te šale temelji na dojetju prenesenega pomena izraza "biciklist" in za šalo značilnega sovpada dveh različnih pojmovnih področij. S primerjavo šale, ki izrablja preneseni pomen ("moj šef je biciklist") in metafore ("filozofija je razmišljanje, ki uporablja časovno lupo"), je morda bolj razvidna razlika med obema. Šala je običajno enkratna domislica, ki nima čvrste strukture v obliki glavne in pomožne teme, v njej največkrat ne pride, tako kot v metafori, do vzajemnega medsebojnega delovanja obeh tem in s tem novega vpogleda, ampak le do zabavnega trka dveh pojmovnih shem. Šala zahteva eno samo, točno določeno interpretacijo in ne pozna odprtosti tolmačenj, "odzvanjanja" rešitev, kar je sicer predvsem značilnost umetniških tvorb. Metafora je v tem pogledu med šalo in umetnino - obstaja osnovna rešitev, vendar je ta manj natanko določena kot pri šali. V metaforičnem vzporejanju pri dobri metafori obstaja tudi skriti podtalni del, ki daje metafori njeno značilno "barvo", tako kot višji toni, ki spremljajo osnovni ton, dajejo zvoku njegovo značilno barvo. Predvsem pa v metafori nastopi vzajemno učinkovanje obeh tem (pomožna tema organizira glavno temo, metafora daje uvid v glavno tema skoz "očala" pomožne), ki skupaj proizvedeta pomen, ki postane "skriti" pomen metafore. V metafori je edina možnost za racionalno interpretacijo, ki hkrati ohranja (ali razširja) sistem *K*, ta, da interpret pripiše določenim izrazom *preneseni* pomen (vrstica (5)).

Kvartet, ne pa trio

Primerjava med šalami in metaforami, ko jo sistematično vključimo v širši okvir

podobnosti in razlik med načini razumevanja šal, metafor, protidejstvenikov in ugank, govori proti tezi, da metafora nima določljive kognitivne vsebine. Tako kot pri šali se moramo tudi pri metafori vprašati, kako metafora doseže svoj učinek in v čem ta učinek sploh je. V opisu delovanja metafor bomo naleteli na neko strukturo, mehanizem interpretacije te strukture pa zahteva, da besede dobijo spremenjeni pomen, saj je to edini način za rešitev metaforične "uganke". V dojetju metafore ima interpret neko posebno kognitivno vsebino (tisto, kar metafora "stori, da opazimo"), do katere pride tako, da pripiše določeni besedi ali besedam spremenjen pomen.

Ali je ta kognitivna vsebina nekaj, kar zadeva rabo, učinek delovanja metafore ali gre za dimenzijo pomena metafor? Primerjava različnih strategij razumevanja kaže, da je posebna spoznavna vsebina tisto, kar *(z)vemo*, ko razumemo metaforo, tisto, glede na kar jo sprejmemo ali zavrnemo. Spreminjanje pomena je zato strategija razumevanja metafor, ne pa njihov pragmatski učinek. Če pa je pomen stavka tisto, kar vemo, ko ga razumemo (Dummett), potem je vprašanje metafor najprej vprašanje njihovega *pomena*, ne pa jezikovne rabe in učinkov te rabe. Oglejmo si zato še enkrat ključne teze.

(1) V metafori ima vsaj en izraz dva pomena, dobesedni in preneseni, zato ima tudi metaforična trditev kot celota dva pomena.

(2) Pravega pomena metafor ni mogoče natančno določiti in jih parafrazirati brez izgub.

(3) Pomen (trditve) je nekaj, kar interpret razume in vé, to védenje pa nastopa v obliki kognitivne vsebine, ki jo je mogoče propozicionalno eksplicirati.

Toda primerjava razumevanja metafora z razumevanjem šal, protidejstvenikov in ugank kaže, da moramo začetno nekonsistentno triado dopolniti z dodatno tezo:

(4) Metafore izzovejo v interpretu neko določljivo kognitivno vsebino.

Toda takoj, ko sprejmemo tezo (4), izgine velik del motivacije za zanikanje teze (1). Za teoretika v okviru klasičnega modela so njegovi standardni napotki za tolmačenje metafor (išči podobnost, preslikaj pomožno temo na glavno temo, primerjaj, vzporejaj ipd.) prav bolj ali manj uspešni napotki za dešifriranje skrite vsebine, ki jo zatrjuje teza (4). Teza (1) nam daje mehanizem pojasnila za tezo (4). Davidson zaradi teze (2) to dimenzijo klasičnega modela zavrača, vendar zato sam nima nobenega pojasnila delovanja metafor.

Menim, da sprejetje teze (4) zahteva, da oslabimo domet teze (2). Če metafor ni mogoče parafrazirati brez izgube, to še ne pomeni, da nimajo kognitivne vsebine, ki bi jo bilo mogoče eksplicirati.[5] Kaj naj sicer rečemo o naslednjih metaforah (prispodobah), ki so pomembno sooblikovale cela znanstvena področja?

Lahko bi rekli, da obstaja sila, ki ima moč stotisoče klinov, in ta sila skuša potisniti vsako vrsto adaptirane strukture v luknje v ekonomiji narave, bolje rečeno, tvori vrzeli tako, da izriva šibkejše strukture. (*Darwin*)

[5] Zdi se, da včasih tudi najbolj navadnih, "dobesednih" stavkov ni mogoče parafrazirati, če to pomeni zahtevo, da jih "brez izgub" izrazimo z drugimi besedami, recimo "Agato vznemirja pogled na pajke".

Zaključek logičnega dokaza nastopa v premisah kot rastlina v semenu in ne kot opeka v zidu. (*Frege*)

Duh je (deluje kot) računalnik. (*kognitivna znanost*)

> Delovanje zgodovinsko pomembnih in informativno bogatih metafor zanesljivo ne more biti samo stvar slikovitih impresij in nejasnih pragmatskih učinkov. Navedene metafore so orodje spoznanja, kljub temu da so v njih navzoče tudi vsebine, ki jih ni mogoče parafrazirati. Tako kot so, v nasprotju s stališčem Davidsona, šale lahko neuspele in nesmešne, ker kršijo strukturna pravila delovanja dobrih šal, tako tudi sporočilo, ki ga razberemo v metafori, lahko sprejmemo ali zavrnemo, kadar implicira trditve, ki so neresnične.
>
> Res pa je, da ima metafora tudi razsežnost, ki ni propozicionalna. Za (dobro) metaforo je značilna posebna atmosfera, sugestivnost, odzvanjanje rešitev, skrite implikacije, usmerjanje pozornosti na videnje enega kot drugega, pa tudi ugodje ob kognitivni ekonomiji in (pri poetskih metaforah) posebni estetski užitki ob osvobajanju konotacij, ki se jih ne da drugače izraziti. Eno od pomembnih vprašanj v teoriji metafore je zares vprašanje, kakšna je vloga tistega posebnega presežka metafor, ki ga ni mogoče propozicionalno zajeti. Nezamenljivost metafor je v njihovi ekonomiji ("staro za novo"), toda tudi, kot pravi splošna modrost, v nekem posebnem vpogledu. Ali je mogoče tudi tej nepropozicionalni razsežnosti metafor pripisati spoznavno vrednost?
>
> Morda bi lahko postavili hipotezo, da je vloga nazornega prikazovanja abstraktnih pojmov v (nekaterih) metaforah v tem, da posreduje informacijo na način "prostorskega" prikaza odnosov. Po mnenju Howarda Gardnerja zmožnost prepoznavanja podobnosti, ki lahko obstajajo med dvema na prvi pogled različnima likoma ali na dveh oddaljenih izkustvenih področjih, marsikdaj izvira iz delovanja posebne, *prostorske* inteligence (Gardner, 1995: str. 212). Z metaforo včasih zajamemo vrsto podobnosti, ki jih najprej dojamemo v prostorski obliki, spomnimo se na Darwinovo "drevo življenja", Bohrov model atoma kot "osončja", Freudovo nezavedno kot "vrh ledene gore"… Za nekatere se sploh resnično produktivno mišljenje na kateremkoli območju spoznavanja dogaja v svetu predstav (Rudolf Arnheim, navaja Gardner, 1995: str. 212). Takšna teza je najbrž pretirana, toda dejstvo je, da ustvarjalne "vizualne" prispodobe lahko vodijo do pomembnih znanstvenih spoznanj, nastopajo pa tudi v vsakdanjih reševanjih problemov.
>
> Zagovorniki hipoteze o posebni, prostorski inteligenci govorijo o dveh sistemih za predstavitev - jezikovnem kodu in kodu prostorskih predstav, ki pri reševanju problemov delujeta neodvisno, vendar se dopolnjujeta. Morda je prav metafora mesto, kjer se stikata. Če gre res za poseben način delovanja prostorske inteligence in prostorskega koda *v* jeziku, potem kognitivna vsebina metafor po svoji naravi ni zgolj propozicionalna. V tem primeru moramo oslabiti ali zavrniti tezo (3) - spoznavne vsebine metafor ni mogoče v celoti propozicionalno eksplicirati.

Pripravljen moraš biti na vrtanje v zelo trdem lesu in vztrajati pri razmišljanju tudi onstran tiste točke, na kateri prične razmišljanje boleti.

> Zgornjo metaforo je uporabil W. Heisenberg za opis znanstvenikovega dela. Če-

prav sem s hipotezo o delovanju prostorske inteligence v metafori prišel do točke, na kateri prične razmišljanje o metafori "boleti", pa še vedno menim, da je oslabitev teze (2) in/ali zavrnitev teze (3) boljša možnost kot pa zavrnitev teze (1) in s tem tradicionalnega pojasnila metafor. Klasični model, ki nam ga je zapustila antična tradicija - presenetljivost in (največkrat) napačnost, ki nastopa v metafori, obstoj posebnega motiva za metaforično povezavo, ki ga mora interpret sam poiskati, razlika med dobesednim in prenesenim pomenom v vsaj eni od besed ter poseben učinek povezave, je še vedno najboljše izhodišče za pojasnilo metafor.

Metaphors, Jokes and Counterfactuals

According to the classical model metaphors are literal falsehoods, but there exists a special motive for the figurative use of the language. Some theoreticians, notably Donald Davidson, strongly oppose the idea that metaphors have a special figurative meaning corresponding to their cognitive content. It is argued that the classical semantical model as formulated in the interaction theory is still the best starting point in the explanation of metaphors. Interpretative strategies for metaphors, jokes, puzzles and counterfactual conditionals are analyzed and compared. This background reveals that the characteristic of metaphorical interpretation consists in the reversal of meaning, contrary to the proposal of Donald Davidson.

Keywords: figurative meaning, interaction theory, Davidson, semantics, pragmatics, principles of interpretation, jokes, counterfactuals, puzzles.

Literatura

Aristotel (1959). *The Art of Rhetoric* (prev. J. H. Freese). London: Heinemann; Cambridge Mass. : Harvard University Press.

Black, Max (1955). "Metaphor", v *Proceedings of the Aristotelian Society*, 55, str. 273-294.

Black, Max (1978). "How Metaphors Work - A Reply to Donald Davidson", v Sacks Sheldon (ur.), str. 181-192.

Black, Max (1979). "More about Metaphor", v Ortony Andrew (ur.), *Metaphor and Thought*, Cambridge: Cambridge University Press, 1979.

Carroll, Noël (1991). “On Jokes”, *Midwest Studies in Philosophy*, 16, str. 280-301.

Davidson, Donald (1978). “What Metaphors Mean”, v Sacks Sheldon (ur.), str. 29-45. Skliceval se bom na slovenski prevod, Davidson, Donald (1985). “Kaj pomenijo metafore”. Anthropos 5-6, str. 326-341.

Gardner, Howard (1995). *Razsežnosti uma*, Ljubljana: Založba Tangram.

Kante, Božidar (1996). *Metafora in kontekst*, Ljubljana: Jutro.

Ramsey, Frank (1978). “Law and Causality”, v *Foundations*, London: Routledge & Kegan Paul, str. 128-51.

Sacks, Sheldon (ur.) (1978). *On Metaphor*. Chicago and London: The University of Chicago Press.

Tourangeau, Roger & Rips, Lance (1991). “Interpreting and Evaluating Metaphors”. *Journal of Memory and Language*, 30, str. 452-472.

Weiss, Paul (1961). *Nine Basic Arts*. Carbondale, Illinois.